

PHƯƠNG HƯỚNG VẬN DỤNG PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC TIẾP CẬN PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC CỦA HỌC VIÊN Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC TRONG QUÂN ĐỘI

TRẦN HỮU THANH*

Abstract: *Developing students' capacity at universities in the Army results from the impact of many factors, particularly teaching methods that play the most important role. In the scope of this document, the writer would like to introduce some directions of applying teaching method in approaching and developing the capacity of learners in the universities in the Army.*

Keywords: *Teaching method, Capacity development, Army.*

1. Theo Từ điển Tiếng Việt: “*Năng lực là phẩm chất tâm lí, sinh lí tạo ra con người có khả năng hoàn thành một loại hoạt động nào đó với chất lượng cao*” (1; tr 661). Như vậy, có thể hiểu năng lực chính là khả năng vận dụng kiến thức, kĩ năng và thái độ để giải quyết một tình huống có thực trong cuộc sống. Trong lĩnh vực hoạt động quân sự, năng lực có vai trò đặc biệt quan trọng với người lãnh đạo, chỉ huy, bởi xuất phát từ thực tiễn quân sự, các tình huống quân sự luôn diễn ra mau lẹ và phức tạp. Trước một tình huống quân sự xảy ra, nếu người lãnh đạo, chỉ huy có năng lực tốt sẽ giúp họ nhanh chóng đưa ra những quyết định, những giải pháp đúng đắn, hiệu quả.

Con đường hình thành và phát triển năng lực cho người lãnh đạo, chỉ huy là kết quả tác động tổng hợp của nhiều yếu tố, trong đó phương pháp dạy học (PPDH) ở các trường đại học trong quân đội luôn giữ vai trò quyết định. Bởi vì, thông qua PPDH, học viên (HV) không những lĩnh hội được hệ thống kiến thức, kĩ năng, kĩ xảo nghề nghiệp quân sự, mà họ còn được trang bị phương pháp để tiến hành các hoạt động thực tiễn mang lại hiệu quả cao, là phương tiện để họ tiếp tục hoàn thiện mình trên cương vị người lãnh đạo, chỉ huy sau khi tốt nghiệp ra trường. Đây cũng là một trong những định hướng quan trọng mà phương pháp giáo dục cần hướng tới, đó: “*...Tập trung dạy cách học, cách nghĩ, khuyến khích tự học, tạo cơ sở để người học tự cập nhật và đổi mới tri thức, kĩ năng, phát triển năng lực*” (2; tr 6).

2. Vận dụng PPDH theo hướng tiếp cận phát triển năng lực của HV ở các trường đại học trong quân đội

Vận dụng PPDH theo hướng tiếp cận phát triển năng lực của HV ở các trường đại học trong quân đội trong giai đoạn hiện nay thực chất là việc lựa chọn và

sử dụng PPDH theo hướng hình thành ở người học hệ thống kiến thức, kĩ năng theo chuẩn đầu ra của quá trình đào tạo. Nói cách khác, đó là việc thay đổi cách dạy từ chỗ quan tâm đến việc “HV học được cái gì” đến quan tâm “HV vận dụng được cái gì qua việc học”. Điều này cũng có nghĩa là quá trình dạy học phải xuất phát từ mô hình mục tiêu về năng lực của người học để lựa chọn và sử dụng PPDH cho phù hợp.

Vận dụng PPDH theo hướng tiếp cận phát triển năng lực cho HV ở các trường đại học trong quân đội hiện nay có thể tiến hành với những phương hướng sau:

2.1. Đổi mới cách dạy truyền thống

Sử dụng PPDH truyền thống tiếp cận phát triển năng lực người học, yêu cầu giảng viên (GV) phải có kiến thức sâu rộng về nội dung, thuần thực, linh hoạt về phương pháp, đồng thời phải thực hiện tốt các giai đoạn của quy trình bài giảng như sau:

- *Giai đoạn chuẩn bị:* Khi thiết kế bài giảng, trên cơ sở mục tiêu về kiến thức, kĩ năng, thái độ, GV cần xây dựng nội dung bài giảng cho phù hợp. Trong bài giảng, GV phải chủ động đưa vào những nội dung mới, những tình huống sát với thực tiễn có khả năng kích thích tư duy để hình thành những ý tưởng mới ở người học.

- *Giai đoạn thực hành giảng bài:* Tuân thủ các nguyên tắc giảng bài, kết hợp sử dụng thành thạo các kĩ thuật như: kĩ thuật mở bài, kĩ thuật trình bày, giải thích trong khi thuyết trình, kĩ thuật đặt các câu hỏi, xử lí câu trả lời trong đàm thoại, kĩ thuật làm mẫu trong luyện tập... Cũng có thể bằng nghệ thuật giảng bài, GV chủ động tạo ra ý tưởng mới hoặc làm nảy sinh ý tưởng mới, từ đó định hướng cho người học, giúp

* Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng

người học phát hiện và giải quyết ý tưởng đó theo cách riêng của mình.

- *Giải đoạn kết thúc bài giảng*: Thường xuyên nắm và xử lý thông tin ngược của bài giảng để định hướng cho HV, chủ động sử dụng kết hợp các hình thức kiểm tra, đánh giá, trong đó chú trọng vận dụng phương pháp đánh giá năng lực để đánh giá kết quả học tập của người học.

2.2. Tăng cường vận dụng PPDH thực hành

Theo Trần Đình Tuấn, “*PPDH thực hành là tổng hợp các cách thức vận dụng kiến thức vào giải quyết các nhiệm vụ lí thuyết và thực tiễn đặt ra. Nhằm củng cố kiến thức, rèn luyện kĩ xảo, kĩ năng cần thiết cho người học*” (3; tr 92).

Các phương pháp tổ chức dạy học thực hành chủ yếu được xây dựng dựa theo quan điểm thuyết hành vi của D.Watson, lấy việc lặp đi lặp lại nhiều lần các thao tác, động tác kết hợp quá trình tư duy để hoàn thiện dần các thao tác, động tác, từ đó hình thành kĩ năng, kĩ xảo phát triển năng lực cho người học. Hiện nay, có 3 phương pháp tổ chức dạy học thực hành cơ bản: Dạy thực hành 4 bước; Dạy thực hành 3 bước; Dạy thực hành 6 bước. Căn cứ vào nội dung, yêu cầu bài học, GV phải lựa chọn phương pháp cho phù hợp.

Ở các trường đại học trong quân đội, PPDH thực hành có thể được vận dụng rộng rãi ở nhiều môn khoa học khác nhau, nhất là các môn thuộc lĩnh vực khoa học quân sự và các môn khoa học chuyên ngành. Sử dụng PPDH thực hành là con đường, cách thức trực tiếp để rèn luyện kĩ năng, kĩ xảo hoạt động thực tiễn, tạo điều kiện phát triển năng lực cho HV.

Để vận dụng có hiệu quả PPDH thực hành tiếp cận phát triển năng lực cho HV, khi lựa chọn nội dung thực hành cần có trọng tâm, trọng điểm. GV phải trang bị đầy đủ cho họ những kiến thức cơ bản và định hướng cách thức thực hiện. Quá trình triển khai phải thực hiện tốt vai trò là người định hướng, điều khiển, kiểm tra đánh giá; luôn đề ra yêu cầu cao và tạo mọi điều kiện để người học thể hiện hết khả năng của mình.

Đối với HV, phải nhận thức rõ ràng về mục đích, yêu cầu, nội dung và cách thức tiến hành. Trước khi bước vào thực hành phải chuẩn bị chu đáo về mọi mặt, đặc biệt phải nắm chắc lí thuyết trước khi thực hành. Quá trình thực hành phải đảm bảo tính hệ thống, tính liên tục, đúng quy trình, đúng nguyên tắc trong thực hiện.

2.3. Vận dụng các PPDH tích cực

Vận dụng PPDH tích cực trong dạy học ở các trường đại học trong quân đội góp phần trang bị kiến

thức, kĩ năng, thái độ cho người học; trang bị cho người học phương pháp tự học, phương pháp để tiến hành các hoạt động thực tiễn hiệu quả. Bên cạnh đó, còn góp phần khơi dậy tiềm năng sáng tạo; hình thành các kĩ năng cần thiết cho người lãnh đạo, chỉ huy: kĩ năng giao tiếp, kĩ năng giải quyết vấn đề, kĩ năng hoạt động nhóm, là cơ sở để người học phát triển năng lực đáp ứng kịp thời với yêu cầu thực tiễn nhiệm vụ quân sự.

Sau đây là một số phương pháp có thể vận dụng vào quá trình dạy học ở các trường đại học trong quân đội:

2.3.1. PPDH đóng vai. Phương pháp đóng vai vận dụng hiệu quả trong dạy học các môn khoa học quân sự, các môn thực hành tay nghề của HV. Sử dụng phương pháp đóng vai trong dạy học, người học sẽ trực tiếp tham gia vào các tình huống thực tiễn quân sự. Thông qua việc giải quyết các tình huống, trực tiếp rèn luyện cho người học các phẩm chất tư duy logic, tư duy biện chứng; hình thành kĩ năng làm việc độc lập, kĩ năng làm việc nhóm, kĩ năng xử trí các tình huống.

Để sử dụng hiệu quả phương pháp này, các tình huống đưa ra phải được lựa chọn và xây dựng khoa học, sát thực tiễn hoạt động quân sự và đối tượng đào tạo. GV phải làm tốt việc bồi dưỡng cho HV những kiến thức cơ bản để xử lí tình huống, quá trình thực hiện phải làm tốt vai trò người điều khiển, cố vấn chỉ đạo, đánh giá, tạo mọi điều kiện để HV phát huy hết khả năng trong xử lí tình huống. Đối với người học, trên cơ sở các tình huống giả định, khi tham gia đóng vai phải hoạt động một cách tích cực, tự giác, chủ động vận dụng kiến thức, kĩ năng, kinh nghiệm đã được trang bị để xử lí tốt các yêu cầu đặt ra, qua đó để củng cố kiến thức, phát triển năng lực.

2.3.2. PPDH phát hiện và giải quyết vấn đề. Vận dụng PPDH phát hiện và giải quyết vấn đề trong dạy học ở các trường đại học trong quân đội là con đường để phát triển các phẩm chất tư duy, rèn luyện kĩ năng làm việc nhóm, kĩ năng xử trí các tình huống. Bởi từ tình huống GV đưa ra, trên cơ sở sử dụng vốn kiến thức và kinh nghiệm đã có thông qua các thao tác tư duy, người học sẽ đánh giá, thấy được vấn đề cần giải quyết, từ đó huy động mọi khả năng của cá nhân và tập thể để tìm tòi, nghiên cứu kết hợp trao đổi, thảo luận nhóm để tìm ra phương án giải quyết tốt nhất. Thông qua việc giải quyết vấn đề, người học không chỉ lĩnh hội được tri thức, kĩ năng, phương pháp nhận thức mà còn làm cho các phẩm chất tư duy và năng lực phát triển.

Để sử dụng có hiệu quả PPDH phát hiện và giải quyết vấn đề, ngoài những yêu cầu về kiến thức, năng lực sư phạm, người GV cần thực hiện tốt các yêu cầu sau: 1) Xây dựng vấn đề học tập phải chứa mâu thuẫn về nhận thức, sát với nội dung dạy học, không dàn trải, luôn đảm bảo tính khoa học, tính vừa sức; 2) GV phải lựa chọn đúng thời cơ để tạo tình huống có vấn đề; 3) GV đóng vai trò người định hướng, điều khiển, tạo điều kiện để HV tự lực giải quyết, không làm thay HV, khuyến khích những ý tưởng mới, cách giải quyết sáng tạo đạt hiệu quả cao. Đối với người học, trên cơ sở tình huống có vấn đề mà GV đưa ra, cần nhận thức đúng đắn yêu cầu học tập, luôn đặt ra yêu cầu cao với bản thân, từ đó phát huy vai trò tích cực, tự giác trong việc huy động trí tuệ để chủ động tìm ra hướng giải quyết, tránh tư tưởng thụ động, ỷ lại.

2.3.3. PPDH theo tình huống. Ở các trường đại học trong quân đội, dạy học theo tình huống thường được vận dụng trong các môn thuộc lĩnh vực khoa học quân sự, khoa học quản lí. Sử dụng PPDH theo tình huống không chỉ là con đường ngắn nhất để trang bị kiến thức, hình thành kĩ năng, kĩ xảo mà đó còn là con đường để phát triển năng lực lãnh đạo, chỉ huy, quản lí; rèn luyện phát triển tư duy sáng tạo, khả năng làm việc độc lập và khả năng làm việc theo nhóm của người học. Đây là những phẩm chất cần thiết của người lãnh đạo, chỉ huy, đáp ứng yêu cầu đòi hỏi từ thực tiễn hoạt động quân sự.

Để sử dụng có hiệu quả PPDH theo tình huống tiếp cận phát triển năng lực HV ở các trường đại học trong quân đội, ngoài những yêu cầu về trình độ, năng lực, vốn sống, kinh nghiệm; quá trình xây dựng và sử dụng tình huống trong giảng dạy của GV cần thực hiện tốt các yêu cầu sau: 1) Xây dựng tình huống thật sự điển hình, sát với nội dung dạy học và các kiến thức cần truyền thụ; 2) Tình huống phải đảm bảo các nguyên tắc: khoa học, thiết thực, hấp dẫn; 3) Sử dụng tình huống phải tạo được động cơ, tính hứng thú, tích cực trong học tập, điều khiển xử lí tình huống phải khéo léo dẫn dắt để làm nảy sinh mâu thuẫn nhận thức và nhu cầu giải quyết mâu thuẫn nhận thức ở người học; 4) Tạo điều kiện để HV phát huy tính chủ động, tích cực trong giải quyết tình huống, tôn trọng các ý kiến đưa ra, khuyến khích những ý tưởng mới mẻ. Đối với người học, cần đặt ra yêu cầu cao với bản thân, hình thành động cơ, hứng thú học tập, phát huy vai trò tích cực, tự giác của bản thân; chủ động phối hợp với các thành viên khác để giải quyết tình huống; chủ động tìm cho mình những hướng giải quyết riêng.

2.3.4. PPDH hợp tác. Vận dụng PPDH hợp tác trong quá trình dạy học ở các trường đại học trong quân đội, ngoài việc thực hiện mục tiêu kiến thức, còn có vai trò quan trọng trong phát triển tư duy sáng tạo, khả năng phân tích, tổng hợp, hình thành ở người học các kĩ năng giao tiếp, kĩ năng hoạt động nhóm. Bởi vì, thông qua dạy học hợp tác, người học vừa đóng vai trò là người điều khiển, vừa là người thực hiện quá trình tìm kiếm tri thức, có điều kiện phát huy tối đa tiềm năng trí tuệ, tính tích cực độc lập và sáng tạo trong học tập, đồng thời tích cực tham gia hoạt động nhóm để giải quyết nhiệm vụ học tập.

Để vận dụng PPDH này có hiệu quả, trước hết GV cần thực hiện tốt các quy trình của bài giảng, làm tốt vai trò người tổ chức, điều khiển, trọng tài, cố vấn nhưng không làm thay người học, khơi dậy hứng thú học tập, tạo bầu không khí dân chủ, cởi mở trong đối thoại, tranh luận các vấn đề học tập, kích thích phát huy tiềm năng sáng tạo của từng thành viên, tạo điều kiện để mỗi HV luôn cố gắng hết mình. Đối với HV, cần phát huy cao độ tính tích cực, chủ động, độc lập và sáng tạo của cá nhân trong chuẩn bị và tiến hành bài học, không lệ thuộc dựa dẫm, ỷ lại, chủ động đặt mình vào tình huống có vấn đề, từ đó tìm cho mình một hướng giải quyết riêng, tích cực tham gia hoạt động của nhóm.

* * *

Trước yêu cầu phát triển nguồn nhân lực chất lượng cao cho sự nghiệp xây dựng quân đội trong điều kiện thế giới, khu vực và trong nước có nhiều biến động, nhất là sự tác động của cách mạng khoa học kĩ thuật, khoa học quân sự và thực tiễn hoạt động quân sự, đòi hỏi phải có những giải pháp tích cực và đồng bộ để nâng cao chất lượng giáo dục đào tạo ở nhà trường quân đội. Từ thực tiễn đó, việc vận dụng PPDH tiếp cận định hướng phát triển năng lực cho HV được xem là giải pháp quan trọng hàng đầu để phát triển nguồn nhân lực một cách vững bền. □

(1) Hoàng Phê. **Từ điển Tiếng Việt**. NXB Đà Nẵng, 2004.

(2) Ban chấp hành Trung ương. *Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 04/11/2013 về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*.

(3) Trần Đình Tuấn. **Giáo dục học quân sự**. NXB Quân đội nhân dân, H. 2012.

Tài liệu tham khảo

Trịnh Văn Biều. “*Các phương pháp dạy học tích cực ra đề thi và kiểm tra*”. Tài liệu bồi dưỡng giáo viên. Trường Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh, 2010.